

YAŞAYAN BİR DEĞER OLARAK HAFİZ ABDULLAH NAZIRLI'NIN “NEFSİME NASİHATLERİM” VE “GÖNÜLDEN GELEN SESLER” ADLI ESERLERİNİN TAHLİLİ

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman GÜNEŞ*

I. Hayatı¹

İlimizde “Hocaların Hocası” olarak bilinen Hafız Abdullah Nazırlı, 1920 yılında Elazığ'ın merkeze bağlı Hoş Köyü'nde doğdu. Babası Diyarbakır'ın Hani ilçesinde İmamzadeler'den Süfi Abdulfettah Efendi'nin oğlu Hacı Ali Efendi'dir. Annesi ise Elazığ'ın Hoş Köyü'nde Çuvalcızadeler'den İbrahim Efendi'nin kızı Hatice Hanım'dır.

Hafız Abdullah Efendi, henüz bebek yaşta iken geçirdiği bir hastalık nedeniyle sağ gözünü tamamen kaybeder. 4 veya 5 yaşları civarında ailesi ile birlikte babasının memleketi Diyarbakır-Hani'ye göçerler. Babasından Kur'an-ı Kerim öğrenmeye ve bilahare hafızlık yapmaya başlar. Erken yaşta (12 yaşında) hafızlığını tamamlayınca, babası onu Elazığ'a getirir. Elazığ'da Çarşı Camii İmam-Hatibi ve aynı zamanda eniştesi olan merhum Hafız Mehmet Erçağ'dan tecvid, kıraat ve makam dersleri almaya başlar. Bir süre bu eğitime devam ettikten sonra tekrar Hani'ye dönerek bu sefer amcası Müderris Hafız Muhammed Efendi'den Arapça, tefsir ve başta Şafii mezhebi olmak üzere fıkıh derslerini okur. İlim ve bilgiye olan merakından dolayı kendi özel çabasıyla Osmanlıca'yı da öğrenir.

O günlerin zor şartları altında hafızlığını tamamladıktan sonra Diyarbakır'da ve ilçeleri Hani ile Lice'deki merkezî camilerde mukabele okumaya başlayınca, edası ve sedası yönüyle dikkat çeker ve dinleyicileri gün geçtikçe çoğalır. Fakat hocamız, ilmî yönden bu kadarını yeterli görmeyerek istifade edebileceği âlim arayışına çıkar. Bu amaçla o günün sıkıntılı ulaşım imkânlarıyla ve ailesinin bu işe sıcak bakmamasına rağmen 1942 yılında Kayseri'ye gider ve orada İstanbul'un tanınmış kurrallarından Hafız Aciz Mustafa Ragıp Efendi'nin öğrencisi Daru'l-Huffâz muallimi kurra hafız Mahmut Kuşçulu'dan Kur'an-ı Kerim'in 10 kıraat (Kıraat-i Aşere) üzere okunmasına yönelik Aşere dersi alır. Bu arada o yıllarda Kayseri Müftüsü Abdullah Develioğlu'dan Hunat Camii Medresesi'nde talim, tashih-i huruf, Cezerî ile şiir ve edebiyat dersleri alır. Bu eğitimi henüz tamamlamadan 1943 yıllarında, 2. Dünya Savaşı'nın da olduğu sırada askere gider. 24 ay süren askerliğini ikmal ettikten sonra yeniden Kayseri'deki ilim tahsiline döner. Buradan icazetini 1946 yılında alınca tekrar

*Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

¹ H. Abdullah Nazırlı, *Büyüklerden Öğütler*, Matsan Ofset Matbaacılık İnş. Gıda San. Tic. Ltd. Şti., Elazığ 2006, s.122-124; Celal Sürgeç, “Hafız Abdullah Nazırlı Efendi”, *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı:261, Ankara, Eylül 2012, s.61-63.

Diyarbakır-Hani'ye döner. Bu arada aldığı teklif üzerine Malatya Söğütlü Camii'nde Müezzin olarak ilk resmî görevine başlar. Bir yıl sonra Malatya Söğütlü Camii'nden, Yeni Cami'ye (H. Yusuf Taş Camii) nakledilir. Burada görevi devam ederken Sivas-Kangal Müftüsü Abdullah Apaydın'ın kızı ile evlilik yapar. Malatya'da 3 yıl süren hizmetinden sonra 1949 yılında Kur'an-ı Kerim Öğretmeni olarak Sivas-Kangal'a atanır. Kur'an-ı Kerim Öğretmenliği yanında Kangal İlçesi Abdurrahman Paşa Camii İmam-Hatipliğini de sürdürür. Bir yandan bu görevlerini ifa ederken, ilim tahsilinden geri kalmayan hocamız, kayınpederi Abdullah Apaydın Hoca'dan sarf ve nahiv ile Hanefî Fıkıhî derslerini alır. Bilahare kayınpederi Sivas Müftülüğü'ne atanınca hocamız da görevini Sivas'taki Paşa Camii İmam-Hatipliğine ve Kur'an Kursu'na nakleder. 1955 yılına kadar kaldığı Sivas'ta, ayrıca Hacı Hamid Efendi'den Arapça ve fıkıh dersleri alır.

1956 yılında Elazığ Müftülüğü'nün talebi üzerine Şıra Meydanı Camii'ne İmam-Hatip ve Kur'an Kursu Öğreticisi olarak naklen atanır. Hocamızın Elazığ'daki hizmetleri bu tarihten sonra başlamıştır. Şıra Meydanı Camii'nde bir yıl görev yaptıktan sonra gelen talep üzerine İhsaniye Camii'ne nakli gerçekleşir. Burada 20 yıla yakın cami görevi ile beraber çok sayıda hafız yetiştirmiştir. Aynı camide 16 yıl hatimle teravih namazı kıldırmıştır. 1975 yılında resmî görevinden emekli olmuş, fakat bu hizmetlerine Kur'an Kursları, camiler, Harput Diyanet Eğitim Merkezi, İmam-Hatip Lisesi vb. yerlerde fahri olarak 2007 yılına kadar devam etmiştir. Halen evinde ders ve sohbetleriyle bu faaliyetlerini sürdürmektedir. Böylece bütün ömrünü Kur'an eğitimine adanmış, 1000 civarında hafız yetiştirmiş ve 5000 civarında insana Kur'an-ı Kerim öğretmiştir. Hafız Abdullah Nazırlı Hocaefendi sadece Kur'an ezberleyen ve hafız yetiştiren bir şahsiyet değildir. Cenab-ı Allah ona daha birçok yetenek vermiştir. Aruz ve hece vezniyle halk ve divan tarzında birçok şiir kitabı yazmıştır. Ayrıca hat sanatına büyük bir vukufiyeti olup bu sahada da bir takım eserleri mevcuttur.

II. İlmî Kişiliği

H. Abdullah Nazırlı Hocaefendi, Elazığ'ın yetiştirdiği ve halen hayatta olan önemli değerlerimizden birisidir. 98 yaşında olmasına rağmen ilmî faaliyetlerini aralıksız sürdürmektedir. Her ne kadar "Hafız"lığı ile öne çıkmış olsa bile o bununla yetinmemiştir. "Hayatı"nı anlattığımız kısımda kısaca bahsedildiği gibi, henüz 12 yaşında iken hafızlığını tamamlamıştır. Hafız olduktan sonra Tecvid, Kıraat ve Makam dersleri almaya başlamıştır. Akabinde Arapça, Tefsir, Fıkıh gibi ilimlerin yanı sıra Aşere, Talim, Tashih-i Huruf gibi dersleri de almıştır. İlmî genişliğinin ve sonsuzluğunun farkında olan hocamız, edebiyat ve şiir alanına ilgi duymuş ve konu ile ilgili birçok dersler okumuştur. Kendisinin verdiği bilgiye göre yazdığı eser sayısı 99 civarındadır. Bu eserlerin tümünü kendi el yazısıyla Osmanlıca yazmıştır. Bu kitapların bir kısmı öğrencileri başta olmak üzere çeşitli şahıslar, kurum ve kuruluşlarca Latin harfleriyle transkribe yapılarak basımı gerçekleştirilmiştir. Bütün hayatını öğrenmeye ve

öğretmeye adanmış olan Hafız Abdullah Nazırlı Hocaefendi, çeşitli camilerde verdiği va'zlarını yine Osmanlıca yazdığı 40 cilt civarında eserinde toplamıştır. İlim ve bilgiye, eğitim ve öğretime olan hevesini şu cümlelerle ifade eder: *“Bana dünyada 4 şey sevdirdi. Bunlar; okumak, okutmak, anlatmak ve yazmak.”* Gerçekten de hocamızın, hayatında hep bu prensipler ışığında hareket ettiği görülmektedir. Bildiklerini ve okuyup öğrendiklerini kendinde saklamamış, onu mutlaka resmî olarak çalıştığı dönemlerde camide cemaatle, Kur'an Kursunda öğrencilerle paylaşmıştır. Emeklilik doğal olarak onun için asla bir yavaşlama ve duraksama dönemi olmamış, aksine daha geniş kitlelere bu hizmetlerini ulaştırmaya gayret göstermiştir. Onun eğitim ve ilim anlayışı bugün eğitimcilerimizin üzerinde durduğu ve ilk defa batı ülkelerinde ortaya atılan *“Hayat Boyu Öğrenme”* (Lifelong Learning) düşüncesiyle örtüşmektedir. Hayat Boyu Öğrenme, geçen asrın son çeyreğinde dünyanın gündemini işgal etmiş ve 2000'li yıllardan itibaren ülkemizde de konuşulup tartışılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım tarzı, eğitim ve öğretimde yer, zaman, yaş, eğitim düzeyi gibi bütün kısıtlamaların kaldırılarak öğrenmenin yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır. Böylece toplumun bütün kesimlerinde ve hayatın her döneminde insanlara verilmesi düşünülen yeni bir eğitim anlayışı ortaya çıkmıştır.²

İşte hep bu prensiple hareket eden hocamız, eğitim ve öğretime, bilgi ve bilime olan aşk ve hevesini şöyle özetlemektedir: *“Ben hayatta yemek içmek dâhil her ne iş yaptımsa usandım ve doydum. Fakat okumaktan, onu başkasıyla paylaşmaktan ve kaybolmasını önlemek için yazıya dökmekten hiçbir usanç ve bıkkınlık hissetmedim.”*

III. Eserleri

Hocamızın kendi el yazısıyla Osmanlıca yazılmış 99 eserinden sadece 5 tanesinin Latin harfleriyle basımı gerçekleştirilebilmiştir. Bunlar:

- Mükellefin İlmihali, TDV Elazığ Şubesi Yayınları No:4, Elazığ, 1997.
 - 8 Cennet 7 Cehennem, Matsan Ofset Matbaacılık İnş. Gıda San. Tic. Ltd. Şti., Elazığ
 - Büyüklerden Öğütler, Matsan Ofset Matbaacılık İnş. Gıda San. Tic. Ltd. Şti., Elazığ, 2006.
 - Gönülden Gelen Sesler, TDV Elazığ Şubesi Yayınları No:14 Elazığ, 2002.
 - Nefsime Nasihatlerim, Önder Matbaacılık Ltd. Şti. Ankara, 2013.
- Hafız Abdullah Nazırlı'nın diğer eserlerinden bazıları şunlardır:
- Kur'an-ı Kerim Nasıl Bir Kitaptır?
 - Kur'an-ı Kerim ve Mucizeleri

² İsmail Güleç, Seda Çelik ve Buket Demirhan; *“Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme”*, Sakarya University Journal of Education, 2/3 (Aralık-December) 2012, s.34-35.

- Kur'an'a Ait Bazı Bilgiler
- Kur'an'a İman ve İttibâ
- Kur'an Türkçe Okunsun Diyorlar
- Kur'an ve Müslüman Düşmanları
- Ey İman Edenler!
- Ehl-i Cennet ve Ehl-i Cehennem'in Vasıfları
- Dalalet Ehlinin Suî Niyetleri
- Geçmiş Kavimlerin Sebeb-i Helaki
- Allah'ın Sevdiği ve Sevmediği Kullar
- Allah Korkusu
- Yasin-i Şerif Tefsiri

Bu bildiride hocamızın yayınlanmış olan iki eserini kısaca tanıtmaya çalışacağım.

A. Nefsime Nasihatlerim

Önder Matbaacılık Ltd. Şti. tarafından 2013 yılında Ankara'da basımı gerçekleştirilen bu eser 312 saifeden oluşmaktadır. Çoğunlukla hocamızın va'z ve nasihatlerini ihtiva ettiği için haliyle belirli bir konu üzerinde durmaktan ziyade birçok mevzu ile ilgili hususlar işlenmiştir. "Önemli Öğütler ve Nasihatler", "Nefsime Nasihatlerim", "Ehl-i Cennet Kimlerdir?", "Allah-u Teâla Kimleri Sever?", "Allah-u Teâla Kimleri Sevmez?", "Zalimler", "Fasıklar", "Fesatlar", "Hainler", "Yalancılar", "Kibir ve Gurur", "Haddini Aşanlar", "İsraf ve Müsrifler", "Buhl ve Cimrilik", "Çirkin Sözler" vb. birçok başlık altında, ayet ve hadisler ışığında konular sade ve halkın anlayabileceği bir tarzda kaleme alınmıştır. Zaten hocamızın eğitim açısından vurgulanması gereken bir diğer özelliği, halkın daha doğrusu muhatabın seviyesine uygun tarzda bir eğitim metodunu tercih etmesidir. Çünkü peygamberimiz Hz. Muhammed (sav), "İnsanların akıllarının alacağı kadar"³ konuşulmasını istemiş ve aksi halde anlaşılamayan seviye üstü verilen bilgilerin fitneye sebebiyet verebileceğini⁴ belirtmiştir. İşte böyle bir yaklaşım tarzı nedeniyledir ki hocamız, toplumun tüm katmanlarınca sevilip sayılmakla birlikte daha çok halk tabanında büyük bir yeri, desteği ve konumu olmuştur. Yaşlı-genç, yetişkin-çocuk, kadın-erkek demeden her yaş ve kuşaktan, her meslekten insanlarımızı ilerlemiş yaşına rağmen evinin bir odasında halen nasihat etmeye, sorularını cevaplandırmaya ve sorunlarını dinleyerek çözüm bulmaya çalışmaktadır.

1. "Dikkat" Diye Başlayan Bölüm

Bu eserine, insan hayatıyla ilgili olarak ilginç tespitlerde bulunarak başlar. "Dikkat!" başlığı altında sunduğu bu bölümde insanın sosyal hayatını ikili bir

³ İsmail b. Muhammed El-Aclunî, *Keşfu'l Hafa*, Beyrut, 1351, I, 225.

⁴ Müslim, Mukaddime, 5.

tasnifle izah etmeye çalışır. Onu kısaca şöyle özetleyebiliriz: İnsan hayatının dünya ve ahiret olmak üzere iki dönemi vardır. Dünyada yaşayan bir kimse ya uyanıktır, ya da uyku halindedir. Uyanık haldeki bir insanın da iki pozisyonu vardır; ya hayır yapmakta ya da günah işlemektedir. Uyuyan insan için de iki alternatif vardır; eğer rüya görüyorsa bu rüya ya hayra ya şerre delalet eder. Ayrıca rüyalar ya korkunç ve ürkütücüdür, ya da sevindiricidir.

Ahiret âleminde de insan iki seçenekle karşı karşıyadır. Ya günahkârdır, cehenneme girmiştir; ya da hayır işlemiştir cennette kalıyordur. İşte bu ikili ayrımı yaptıktan sonra hocamız, ahiret hayatında karşılaşılan müsbet veya menfi durumun dünyadaki tutum ve davranışlarımızla alakalı olduğunu belirtir.

2. Maddeler Halinde Nasihatler

Aynı eserinin baş kısmında maddeler halinde yazdığı 20 nasihatini şöyle özetleyebiliriz:

-Cenab-ı Allah'ın her yerde bizimle beraber olduğunu, bütün hareketlerimizi görüp gözettiğini unutmamamız; Allah korkusu ve sevgisi bulunan bir kimsenin mutlaka Allah'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınması gerektiğini ifade eder.

-Cennete gitmek isteyen kimsenin oraya girebilecek amelleri işlemesinin önemini hatırlatarak dünyayı isteyen dünyaya, ahireti arzu edenin ahirete, her ikisinin mamur olmasını talep edenin de her iki alemi elde etmek için gayret sarfetmesini, kamil bir mümin olabilmek için hem dünyaya hem de ebedî aleme çalışmanın gerektiğini belirttikten sonra veciz bir şekilde “Ancak dünyada kalacağın kadar dünyana, ahirette kalacağın kadar da ahiretine çalış.” diyerek konuyu özetler.

-Gerçek bir mümin olabilmek için imanın altı esasına şüphesiz inanmamız gerektiğini, bu prensipleri diliyle ikrar edip kalbiyle tasdik etmeyen münafık olacağını; ibadet ve ameller ifa edilirken mümkün olduğunca riya ve gösterişten uzak durulmasını; makam, mevki, şan ve şöhretin insanları gaflete düşürmemesini, dünya sevgisinin ahiret hayatını unutturmaması gerektiğini söyler.

-Müminlerin nefislerine mahkûm olmamalarını ve nefsi en büyük düşman olarak bilmelerini, nefsine uyan bazı kimselerin her türlü günahı irtikab ettiklerini, bazen bunlarla öğündüklerini, çünkü şeytanın onlara bu fiilleri güzel göstermeye çalıştığına dikkat çekmeye çalışır.

-Arkadaş çevresinin önemini vurgulamaya çalışarak iyi insanla beraber olanın iyi, kötü alışkanlıkları olan kişilerle oturup kalkanların sonuçta onlara benzeyeceklerini, dolayısıyla inanan insanların bu tuzağa düşmemeleri gerektiğini, güzel iş ve amellerden hoşlanmanın, bunları düşünüp söylemenin bile insanları iyiliğe doğru götüreceğini, aksi bir durum söz konusuysa kötülük, şer ve şeytanın yoluna girildiğinin bir işareti olarak değerlendirilebileceğini belirtir. Ayrıca bu nasihatinde bir işte ya hayır ya şer olabileceğini; hayırlı işlerin bir

mani çıkmadan bir an önce gerçekleştirilmesini, aksine kötü fiillerin işlenmesinde acele edilmemesini belki bir engelin çıkarak bu şer işin engellenebileceğini belirtir.

-Hz. Muhammed (s.a.v)'in bir hadis-i şerifinden yola çıkarak bir yerde bir kötülük görülmesi halinde onu elimizle düzeltmemiz, buna gücümüzün yetmemesi durumunda dilimizle önlemeye çalışmamız, bunun da mümkün olmaması halinde kalbimizle buğz etmemiz gerektiğini tavsiye ettikten sonra Kur'an-ı Kerim'in bir ayetinden esinlenerek Allah'a düşman olanların dost edinilmemesini, bizim onları sevmemiz halinde onların yine de bizi sevmeyeceğini,

-Cenab-ı Allah'ın mümin ve müttaki kullarını sevdiğini; kâfir, münafık ve fasıklara ise buğz ettiğini dolayısıyla bizlerin de aynı şekilde davranmamız gerektiğini, müslümanların her iş ve amelinin Kur'an ve sünnete uygun olmasının önemine işaret ederek, ibadetlerde bile aşırılığa gidilmemesini, cehalet ve gaflet içinde bulunan kimselerin müminleri hor ve hakir gördüklerini, bu tip insanların peygamberleri bile alaya aldıklarını belirterek Allah'ın yolunda yürüten insanların bunlara itibar etmemelerini hatırlatır.

-Bu dünyadan ebedî aleme iki yolun gittiğini, birinden müminlerin diğerinden şeytanın ve ehl-i küfrün gittiğini, Allah'a ihtiyacımızın olduğu kadar ibadet ve taat edilmesini, cehennemdeki azap ve cezaya dayanabileceğimiz kadar günah işlenmesini, gerçek müminlerin Allah'tan korkmaları, O'na isyan etmemeleri, O'na ibadet ve taatte bulunmalarını, Kur'an ve sünnete tabi olmaları gerektiğini, şeytanın yolundan gidenlerin cehenneme atılacağını hatırlatarak nasihatlerini sürdürür.⁵

Yukarıda görüldüğü gibi hocamızın maddeler halinde sıraladığı nasihat ve öğütlerini özet olarak vermeye çalıştım. Eser, "Nefsime Nasihatlerim" adını taşıdığı için haliyle daha birçok farklı konuya işaret eden uzun nasihat ve öğütleri ihtiva etmektedir. Bunlardan önemli bulduğum bir kısmını herhangi bir anlam kaybına sebebiyet vermemek için, hocamızın kendi orijinal ifadeleriyle sunmak istiyorum.

3.Kendi İfadeleriyle Bazı Tavsiyeleri

"Ey gaflete düşmüş, mazi ve müstakbelinden bihaber olmuş, ey zamanın hayatına aldanmış halinden, ahvalinden bihaber kalmış, ey kendi heva ve hevesine dalmış ,akıbetinden bihaber düşmüş olan nefsim. Gel seninle biraz hasbihal edelim, konuşalım düşünelim hakla batılı, doğru ile yanlış birbirinden ayırt etmeye çalışalım. Eğer yanlış yolda isen doğru yola dönelim. Eğer batıla batmış isen batıdan çıkıp hakkı arıyalım. Hakkı nerde bulursak orada hakka sarıyalım, hakka uyalım. Günahı, isyanı bırakıp, dalalet ve cehaletten ayrılıp saadet ve selamete yönelelim."

⁵ Nefsime Nasihatlerim, s.7-15.

Hocaefendi, nasihatlerinde dünyanın fani olduğuna ve özellikle ölüm gerçekliğine dikkat çekerek ebedi alem için hazırlık yapılmasını tavsiye eder. Kur'an-ı Kerim'deki “Her canlı ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de, şer ile de deniyoruz. Ancak bize döndürüleceksiniz.”⁶ ayet-i kerimesi ve “Dünyada garip gibi yaşa. Veya bir yolcu gibi ol. Kendini (ölmeden önce) kabir ehlinden say.”⁷ Hadisi çerçevesi içerisinde nasihatlerini şöyle sürdürür:

“Ey nefsim: Biz her ne kadar ölümü kendimizden uzak görüyor isek de o bize yakındır, gölgemiz gibi bizi takip etmektedir. Bizi kabre doğru itiyor. Her gün biraz daha bizi kabre yaklaştırıyor. Biz ölümü unutsak da o bizi unutmaz, nereye gitsek gelir bizi bulur. Vakit geldi mi alır götürür. Bizi saniye bile tehir etmez.

Ey nefsim: Hiç ölmeyen kimseyi gördün mü? Muhakkak her doğan ölür. Kim olursa olsun mutlaka hayatına son veriliyor. Nerede o hükümler, nerede benim diyen şahlar; padişahlar, nerede malım, mülküm, şöhretim diyen krallar. Hepsi her şeylerini bırakıp gitmediler mi, ölümün amansız pençesinden hangisi kurtulabildi?

Ey nefsim: Görüyorsun ki hiçbir güç, hiçbir kuvvet ölüme karşı koyamıyor. Hükümetlere, kanunlara, ordulara türlü türlü silahlara, atomlara, yakıcı yıkıcı alet-i nariye ve mermilere sahip olan devletler bile, tabipler, fenciler hiç biri ölüme karşı koyup da melek-ül mevtin pençesinden kendilerini kurtaramıyorlar. Ölüm hepsinin şu tatlı hayatına son veriyor, alıp götürüyor. Hiçbir müsamaha bile yapmıyor. Değil mi?

Öyle ise ey nefsim: Bu dönülmez yolculuğa muhakkak çıkacağımıza göre, uzun sefer için bir hazırlık yapmamız icab etmez mi? Şimdiden bu hazırlığı yapmamız gerekmez mi? Bak bu dünyada bile bir yere gidecek olsak yine bir hazırlık yaparız. Bize lazım olan ne ise onu çantamıza alırız. Eğer yurtdışına çıkacak olursak pasaport, bilet ve para gibi zaruri olan eşyamızı beraberimizde götürürüz değil mi? Hatta gümrüklerde bizi ararlar diye yasak eşya, kanunların yasakladığı kaçak mal üzerimizde bulundurmamaya dikkat ederiz değil mi? Öyle ya; yine yabancı bir memlekete, yolunu, dilini bilmediğimiz bir diyara gittiğimizde yanımıza yol bilen, dil bilen bir arkadaş alırız ki yolu şaşırmayalım, yanlış yollara düşmeyelim, yollarda perişan olmayalım. Kanuni bir cezaya çarpmayalım değil mi? Evet. Öyleyse gel ahiret yolculuğu ve ebedi hayat için de bir hazırlık yapalım. Ne lazımsa onu şimdiden hazırlayalım, halet-i nezi'de kabirde, haşırde, mizanda ve Mevla'mızın huzurunda, sual ve hesapta ne lazımsa onu tedarik edelim.

Ey nefsim; farz edelim şu fani alemde gam ve kedersiz, zahmet ve meşakatsiz bin sene ömür sürdürdün, zevk ve sefa içerisinde yaşadın. Akıbetinde ölmeyecek

⁶ Enbiya, 21/35.

⁷ Tirmizi, Zühd, 25.

misin? Her şeyi bırakıp gitmeyecek misin? Eğer genç isen gençliğinden, zengin isen malından- mülkünden, eğer makam sahihi isen makamından hülâsa her neyin varsa bütün varlığından ve hatta tatlı canından dahi ayrılmayacak mısın? Hiç şüphe yok ki hepsinden ayrılacaksın.

Öyle ise ey nefsim: Sendeki bu gaflet nedir ya? Sen akıbetini neden düşünüyorsun, neden bu fani hayata bu kadar bağlanıyorsun? Nerede emsalin, nerede dostun ahhabın, nerede babalar, dedeler hepsi bırakıp gitmediler mi? Hepsini bu tatlı hayatı terk etmediler mi? Sen neden bunları düşünüyorsun?

Ey nefsim: Kış gelmeden ta yazdan kışın derdine düşer, hazırlığını görürsün, yakacak, giyecek, yiyecek ne lazımsa zamanında alırsın. Kışın perişan olmayayım diye zamanında çaresine bakarsın değil mi? Ya sen ahiretin için neden düşünmezsin. Neden ölümden sonraki hayat için lazım olan şeylerin tedarikine bakmazsın? Kabirde, mahşerde, huzur-u bari de halim ne olacak, cehenneme atılırsam beni kim kurtaracak diye hatırına dahi getirmezsin. Yoksa sen yazda kışa inanıyorsun da, cennete, cehenneme mi inanmıyorsun?

Ey nefsim: Eğer daha yaşım gençtir, ihtiyarlıkta yaparım diye düşünüyorsan, bu çok yanlış düşüncedir. Acaba sen ne kadar yaşayacağını biliyor musun ki ihtiyar olacağını da bilesin, ihtiyar olacağını bildiğini kabul edelim. Bu düşünce daha çok yanlıştır. Çünkü sen gençliğinde güçlü ve kuvvetli zamanında yapmadığını, ihtiyarlığında, güçsüz, halsiz zamanında nasıl yapabileceksin? Hele senelerce alıştığın adet ve huyunu nasıl terk edebileceksin? İyi bil ki ömür boyu alışmış olduğun günahları, kötü huyları asla bırakmayacağın gibi, ibadet ve taati de hiç yapamazsın, ihtiyar zamanında kendini oruca, namaza vs. ibadete hiç alıştıramazsın. Zaten kötü alışkanlıkların da hiç müsaade etmez ki kendini iyiye alıştırabilesin.

Resulü Ekrem Efendimiz ehli ilmi de ikaz ederek ilim ehli, ilmi ile amel olup ilmini neşretmeyi tavsiye buyurmuş. Ve ilmi ile amel olmayanın cezasının da ağır olduğunu haber vermiştir.

İşte ey nefsim: Benim de sana bu kadar nasihatim. Zamanın bu şeytani hayatına kendimizi kaptırmayalım, zamanın yaldızlı ve süslü, görünüşi güzel ama iç yüzü zararlı olan bu gayri meşru yaşantılarına aldanmayalım. Bu gün dindarlık bir ateş közü gibi olmuştur; eline alırsan elin yanar, atarsan dinin gider. Ben diyorum ki dinimizi elimizden bırakmayalım. Elimiz yansın fakat dinimiz gitmesin. Bu dünyada din namına çektiğimiz ve çekeceğimiz zahmet ve meşakkat boşa gitmez. Cenab-ı Hak bize mükâfatını verir. Bizi ahirette rahat, selamet ve saadete kavuşturur. Bundan hiç şüpheleniz olmasın, ey nefsim.

Ey nefis: Bak senin durumun böyleyken yani Rabbine böyle asi iken, alemlerin Rabbi senin rızkını kesmiyor, yine senin rızkını veriyor ve her türlü nimetleriyle seni besliyor. Bak ne büyük bir Allah'tır ki sen onu unutursun da o seni unutmuyor. Sen ona isyan ediyorsun da o sana daha fazla rızık veriyor,

eksiltmiyor bile. Sen de utanmadan isyan ettiğin o büyük padişahın mülkünde kalıyorsun, onun aşını, ekmeğini yiyiyorsun. Bu ne gaflet bu ne cehalet.”⁸

4.“Ey Hafız” Diye Başlayan Öğütler

Hocamız, bir kısım nasihatlerini kendi nefsine hitaben yaptığı gibi aşağıda sunacağımız bölümde özellikle ‘hafız’ mahlasını kullanarak şöyle seslenir: “*Ey hafız: Sen bir Hamele-i Kur’an’sın. Binaenaleyh sen kendini Furkan-ı Hakim’e layık kılmalısın. Bu Kelam-ı İlahiye’yi, Rızay-ı İlahiye’ye muvafık bir şekilde taşımalsın. Daima onunla amel edip, ona saygılı olmalısın. O’na layık olan hürmeti hiçbir zaman ihmal etmemelisin.*”

Kur’an-ı Kerim’in dünya işlerine alet edilmesine, ticari menfaat karşılığında okunmasına karşı olan Hocaefendi, bu konudaki görüşlerini de şöyle ifade etmektedir:

“*Sakın bu Kur’an-ı Kerim’i dünya işlerine menfaat ve yaşayışlarına alet etmeyisin. Onu kıraat ederken, halk beni sevsin, bana hürmet etsin, beni beğensin, güzel okuyor desin gibi düşünce ve niyetlerle okumayasın, bunların hepsi riyadır. Sen Allah’ın kelamını, Allah’ın rızasına muvafık olarak oku ve okut. Hiç kimseden bir teşekkür bekleme, beni takdir etsinler deme, ancak sen takdiri ve mükâfatı Cenab-ı Hak’tan bekle ki Cenab-ı Hak da seni mükâfatlandırsın. Seni cennete koyuversin. Yok eğer sen insanlardan bir şey beklersen o zaman Cenab-ı Hak’ın mükâfatından, cennet ve cemalinden mahrum kalırsın. İnsanlardan da hiçbir fayda göremezsın.*

Ey hafız: İyi bil ki insanlardan takdir bekleyen tekdir görür, insanlardan izzet gözleyen zillet bulur. İnsanlardan meth ve sena isteyen zem ve kötülüğe maruz kalır.

Ey hafız: İyi bil ki sen insanlara bin iyilik etsen bir de kötülük yapsan, bütün iyiliklerin unutulur ve o kötülüğün söylenir. Yine iyi bil ki hiç kimse senin bir kusurunu bile affetmez. Şayet affetse bile Cenab-ı Hak affetmezse ne değeri olur. Farz edelim bu dünya halkı hep senden razı olsa Cenab-ı Hak olmazsa, seni kim Azab-ı İlahiye’den kurtarıp cennete koyabilir ve yine eğer bunun zıddı olarak yani Cenab-ı Hak senden razı olsa nas da razı olmazsa seni Allah’ın cennetinden kim çıkarıp da cehenneme koyabilir?

Ey hafız: Eğer sen dünyada Kur’an-ı Kerim’i okur ve okutursan, emirlerini tutup nehiylerinden sakınırsan, ömrünü böylece Kur’an’dan ayırmayıp ahkamıyla amel olursan iyi bil ki Kur’an da seni ahirette sahipsiz bırakmaz, sana şefaate eder.”⁹

⁸ Nefsime Nasihatlerim, s.19-29.

⁹ Nefsime Nasihatlerim, s.61-63.

5. "Unutma" Başlığı İle Sunduğu Bilgiler

H. Abdullah Nazırlı hocamız, eğitim açısından son derece önem taşıyan öğrencilerin veya dinleyicilerin dikkatlerini çekmek için çeşitli sözcükler kullanır. Yukarıda naklettiğimiz gibi bu eserine 'Dikkat!' diye bir başlık ile söze başladığı gibi 298. sayfada ise okuyucuların dikkatlerini çekmek için 'Unutma!' diyerek nasihatlerini 10 maddede şöyle sıralar:

"Ey gafıl nefis hiçbir zaman unutma ki bir gün muhakkak başına şunlar gelecektir.

1) *Bir gün ömrün bitecek, Azrail seni yakalayacak ve ölüm seni alıp ahirete götürecektir, bunu unutma.*

2) *Çok sevdiğin, gece gündüz rahat ve istirahat ettiğin o konforlu evinden ayrılarak mezara gireceksin ve kuru toprak üzerinde yatacaksın, unutma.*

3) *Şu geniş dünyadan çıkarak dünyanın zevkli hayatından ayrılacaksın ve o berzahın daracık ve çok karanlık haşyeti içerisinde tek başına kalacaksın unutma.*

4) *Çok sevdiğin hanımından, evlat ve ahfadından, akraba ve ahababın-dan ayrılarak yalnız başına mezarda yatacaksın.*

5) *Hırs ve hevesle çalışıp kazandığın mal ve servetini varislere bırakıp sen yalnız bir kefenle mezara gireceksin.*

6) *Makamın şöhretin ne varsa dünyada bırakarak yalnız amelinde baş başa kalacaksın ve unutulacaksın.*

7) *Çok korktuğun ve türlü türlü nimetlerle beslediğin şu nazik tenini topraklarda çürüteceksin, unutma.*

8) *Mahşer-i Kübra'da tekrar dirilerek Huzur-u İlahiye'de sorguya çekileceksin, unutma.*

9) *Eğer seni cehenneme götürecek amellere sahip isen cehenneme atılarak cehennem ateşinde yanacaksın, unutma.*

10) *Eğer iman yok ise cehennem azabında ebediyen kalacak ve cennet yüzünü göremeyeceksin, unutma.*"¹⁰

6. Bilgilerin Kategorize Edilerek Sunulması

Hocamızın yine eğitim açısından dikkate değer bir diğer özelliği, anlatılanların daha iyi anlaşılıp hatırdaki kalması ve unutulmaması için bilgileri çeşitli yönlerden ele alarak kategorize etmesidir. Bu çerçevede başta hadisler olmak üzere ayetler, büyüklerin sözleri vb. göz önüne alıp dikkat çeken hususları ikiler, üçler diye başlayıp sayıyı yirmilere kadar çıkararak kategorize eder. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için birkaç örnek sunmak istiyorum:

¹⁰ Nefsime Nasihatlerim, s.298-299.

a- İkiler:

- “Bir mü'minde şu iki haslet birleşmez: Cimrilik ve kötü huyluluk.”¹¹

- “İki göz vardır ki cehennem ateşi onlara değmez: Gecenin ortasında Allah korkusundan ağlayan göz ile Allah yolunda nöbet tutarak geceyi geçiren göz.”¹²

b- Üçler:

- “Üç dua şeksiz şüphesiz kabul görür: Mazlumun duası, misafirin duası ve babanın çocuğuna duası.”¹³

c-Dörtler:

- “Selamı yayın, yemek yedirin, akrabalarınızı arayın ve herkes uykudayken geceleri namaz kılın ki selametle cennete giresiniz.”¹⁴

- “Ya Rabbi! Faydasız ilimden, korkmayan kalpten, kabul görmeyen duadan ve doymak bilmeyen nefisten sana sığınırım. İşte bu dört şeyin şerrinden sana sığınırım Allah'im.”¹⁵

Ayet ve hadislerle beraber aynı kategoriye uyan önemli şahsiyetlerin görüşlerine de yer veren hocamız, burada kendi nefisine hitaben şöyle der: “Sende dört mezzum huy vardır ki bu huylar bir müslümana yakışmaz:

1)Seni öven, medh-ü sena eden oldu mu hoşuna gider.

2)Seni sevmeyen oldu mu, haklı dahi olsa hoşuna gitmez ve o kimseyi zem edersin.

3)Sana iyilik edeni beğenir ve seversin de kötülük edene buğz eder ve kin tutarsın.

4)Sana hürmet ve saygı gösteren oldu mu büyüklenir ve kendini bir şey zannedersin. Sana hürmet etmeyene de gücenir ve o kimseyi hor hakir görürsün.”¹⁶

B-Gönülden Gelen Sesler

H. Abdullah hocamız çocukluğundan beri şiir dünyasına büyük bir ilgisinin ve merakının olduğunu, zaman zaman kendisinin de bazı denemelerde bulunduğunu söyler. Bazen münacaat, bazen de nat-ı şerifler yazdığını ancak kendi ifadesiyle “Sen kim oluyorsun ki Cenab-ı Rabbül alemin'i ve Cenab-ı Peygamberi (s.a.v)'i meth-ü sena edesin?” gibi bir duyguyla yazmaktan geri durduğunu hatta yazdıklarının bir kısmını yırtarak imha ettiğini belirtir. Fakat ilerleyen

¹¹ Tirmizi, *Sünen*, IV, 343, No:1962.

¹² Tirmizi, *Sünen*, IV, 175, No:1639.

¹³ Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, II, 258.

¹⁴ Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, V, 451.

¹⁵ Ebu Davud, *Sünen*, II, 1261, No:3837.

¹⁶ *Nefsime Nasihatlerim*, s. 114.

zaman içerisinde bu duygu ve düşüncesinde bir değişme meydana gelir. Bu durumu da yine kendi cümleleriyle şöyle anlatır: "*Sene 1983(Mart 26). Gece uyandım; kalbime şunlar doğmuştu: Ne yatıyorsun, kalk yaz; herkes dünya ve masivayı överken bir faniyi meth-ü sena ederken sen neden Halik-i Kâinatı meth-ü sena etmeyesin? Onun o büyük peygamberini övmeyesin?*"

İşte bu anlayışla şiir yazmaya başlayan hocamıza göre başkaları makamı, malı mülkü, parayı pulu, dünyadaki varlıkları överken bizim de bütün bunların yaratıcısını meth-ü sena etmemiz gerekir. Çünkü onların övdüklerinin hepsi Cenab-ı Hakk'ın yarattığı eser ve san'atlardır. Bu san'atlarda Allah'ın sıfatları tecelli ettiğinden öyleyse öncelikle san'atın sahibinin göz önüne alınarak övülmesi gerekir.¹⁷

1.Kitabın Bölümleri ve Yazılış Gayesi

Birçok şiir kitabı olmasına rağmen Latin harfleriyle basımı gerçekleştiren bir tek eseri vardır. "*Gönülden Gelen Sesler*" adını taşıyan bu önemli eser, (Elazığ Müftülüğü) T.D.V. Elazığ Şubesi tarafından 2002 yılında yayınlanmıştır. Toplam 125 şiirin yer aldığı bu kitap, 6 bölüm ve 287 sahifeden oluşmaktadır. Her bir bölümün yazılış nedeni 'gaye' adıyla numaralandırılarak izah edilmiştir. Hocamız kendi ifadeleriyle bu bölümlerin yazılış gerekçelerini şöyle açıklamaktadır: "*Gaye-1: Kainatın haliki, bütün mahlukatın Rabbi ve Rezzakı olan Allah-u Teala'yı tanımak; Gaye-2: Mekke ve Medine'nin fazileti ve Hac ilahileri; Gaye-3: Resul-i Mücteba Cenab-ı Mustafa(s.a.v) efendimizi tanıyalım; Gaye-4: Allah-u Teala tarafından Cibril-i Emin vasıtası ile Cenab-ı Resul-i Mücteba'ya nazıl olan Kur'an-ı Kerim'i tanımak; Gaye-5: Müslüman olmak, müslüman yaşamak, müslüman ölmek ve müslüman olarak Allah'ın huzuruna gitmektir; Gaye-6: En doğru ve hak din olan din-i mübin-i İslam'ı bilmek ve bu dine tabi olmak.*"

"Gayemiz" adlı şiirinde ise bütün bu çalışmalarının amacını şöyle özetlemektedir:

Halka hakkı söylemektir gayemiz
Nehy-i münker eylemektir gayemiz
Emr-i bi'l Ma'ruf demek farz mü'mine
İşte bu farzı demektir gayemiz

Dedi Mevlamız nasihat eyleyin
Emr-ü nehyi kullarıma söyleyin
Dine hem İslam'a hizmet eyleyin
Dine hizmet eylemektir gayemiz

¹⁷ Gönülden Gelen Sesler, s. 7-9.

2.Şiirlerinin Tematik Olarak Gruplandırılması

Toplam 125 şiirin yer aldığı bu kitapta Hocaefendi, sosyal hayatta karşılaşabildiğimiz her konuya aşağı yukarı değinmiştir. Kâinatın yaratılışı, Cenab-ı Allah'ın varlığı ve ona karşı olan aşk ve muhabbet, inkârcıların düştüğü tezatlar, cehalet, Hz. Muhammed (s.a.v)'e duyulan sevgi ve aşk, Kur'an-ı Kerim, Hac, Kâbe, Mekke ve Medine'ye duyulan özlem, şefaat, ilim, hafızlık, kılık kıyafet, zararlı alışkanlıklar (sigara), dua, af ve tevbe vb. akla gelebilecek her türlü toplumsal sorunlara şiirlerinde yer vermiştir. Konu başlıkları bir hayli fazla olduğundan bunlardan sadece bir kısmı ile ilgili hocamızın görüşlerine yer verilecektir. Esasında bahsettiğimiz her bir konu müstakil bir çalışmaya esas olabilecek kadar geniş kapsamlıdır. Burada yeri gelmişken şiirlerin edebi açıdan incelenmesinin konunun uzmanlarının sahasına girdiğinin farkında ve bilincinde olduğumu ayrıca belirtmek isterim.

a-İnkârcılar

Cenab-ı Hakk'ın yaratıcılığını inkâr eden, her şeyin tabiatın eseri olduğunu sanan münkirlere şiirleriyle güzel cevaplar verir. Yazın, kışın, gece ve gündüzün gökyüzündeki ay, güneş ve yıldızların düzenli hareketlerini ibretle seyretmeye, akıllarını başlarına alarak inkârdan vazgeçmelerini tavsiye ederek şöyle der:

Bak şu semaya, yıldıza, aya	Kışta soğuk var, yazda hararet
Aç gözlerini bak sonsuz fezaya	Cümlesi eyler Hakk'a delalet
İbretle bir bak sun-i Hüda'ya	Var ise sende akl-ü feraset
Gökte dönen şu seyr-i seyyare	İbretle gel bak ber dile hâre ¹⁸

Başka bir şiirinde aynı konuyu şöyle ifade etmektedir:

Yıldız, Güneş, Ay'a bak	Bak leyl ile nehare
Nasıl durur muallak	Mevsimlere bahare
Var durduran muhakkak	Yağmur döken buhare
Düşün bu kuvveti gör	Yağan şu rahmeti gör. ¹⁹

Varlığı tabiata bağlayan ve her şeyin yaratıcısı olan Halık-i Zül Celal'i kabul etmeyenlere şiirlerinde mantıklı cevaplar vermeye çalışır:

Ey bu varlığa tabiattır diyen	Sen nasıl dersin tabiat bunlara
Kudret-i Yezdan'ı inkâr eyleyen	Yerde gökte bu kadar varlıklara
Kendi kendine nasıl şey varolur	Emrine kim verdi bu varlıkları
Bir tesadüf ile bu alem kurulur	Hizmete koydu suda balıkları
Görmeyen âmâ güneş yok dese de	Yok sada deyip de inkar eylese
Yok olur mu gündüze yok dese de	Yok olur mu ses, o sağır yok dese

¹⁸ Gönülden Gelen Sesler, s.17-18.

¹⁹ Gönülden Gelen Sesler, s.21.

Kulağın duymaz, gözün görmez senin Bir çivi dahi çakılmaz tahtaya
Hak işe aklın dahi ermez senin O da muhtaç, çekiç ile çakmaya

Kendiliğinden kurulmaz fabrika
Onu yapan yaptıran var mutlaka.²⁰

"Gözümle görmediğime inanmam diyenlere cevap" adlı bir şiirinde ise şöyle seslenmektedir:

Zerrenin vardır içinde nice bin zerre inan
Bir çekirdek içre gizlenmiş nice binler ağaç
Akla sığmaz, kudretullah içre umman gizlidir
En ufacık bir tohumda nice elvan gizlidir

Şu bulutlardan çıkan şimşekleri gör, ibret al
Yeryüzünde, yer dibinde nice şeyler gizli var
O bulutlar sinesinde berf-u baran gizlidir
Bu cihan içinde nice canlı hayvan gizlidir

Sen onu görmezsin ama, o sana senden yakın
Perdeyi kaldır gözünden Kudret-i Yezdan'ı gör
Kainatı var eden ol ulu Mennan gizlidir
Kudretullahın içinde sun-i Yezdan gizlidir.

Devlete nail isen de olma mağrur mülküne
Alem-i dünyaya geldi bunca insan nerededir
Bastığın şu yer dibinde çok hükümrân gizlidir
Bu yerin altında milyarlarca insan gizlidir

Mutlaka bir gün kıyamet kopacaktır şüphe yok
Hangi gün hangi saatte kimse bilmez mevtini
Günler içinde kıyamet, yevm-i mizan gizlidir
Bu kadar ömrün içinde mevt-i insan gizlidir²¹

Hocamız tabiatçılara seslenmeye değişik şiirlerinde şöyle devam eder:

Her küçük zerre dahi ispat eder varlığını
O bulutlardan inen şu berf ile baran'ı gör
O'nu gözler göremez amma görür asarını
Varlığa dikkatle bak da Hazret-i Mennan'ı gör

Ben O'nu görmem deyû etme sakın inkâr onu
Kalp gözün aç, kıl nazar, ibretle bak, imanı gör
O sana senden yakındır, sen sana dikkatle bak
Katredir aslın, velakin sendeki burhanı gör

²⁰ Gönülden Gelen Sesler, s.35-36.

²¹ Gönülden Gelen Sesler, s.57-59.

Bünye-i insan içinde nice bin can gizli var
Bu bedendeki acaib san'at-ı Rahman'ı gör
Başta aklın, tende ruhun gizlidir, görmez gözün
Ne keramet var bu tende, can içinde canı gör

Görmeyen âmâ, dese yoktur güneş, leyl-ü nehar
Yok olur mu gece-gündüz, bak meh-i tâbân'ı gör
Nice esrar-ı ilahi var ki insan göremez
Nazlı'nın bu sözlerinden ibret al, imanı gör.²²

Bu uzunca açıklamalardan sonra onların artık ikna olduklarını düşü-nerek şöyle seslenir:

Gel yeter artık yeter, imana gel O yüce Allah'ını bil kulluk et
Münkir olma, Halik ı ikrara gel Kâfir olma doğru yoldan doğru git

b. Cehalet

İlimden nasibini alamayan, hakkı ve hakikatı kabul etmeyen cahillere hocamızın söyleyeceği çok şeyler vardır. Zira kendisi özgeçmişinde bahsettiğimiz gibi hafızlık yanında Arapça, Sarf-Nahiv, Fıkıh, Tefsir, Hadis vb. dini ilimlere vakıftır. Bunlarla da yetinmemiş şiirlere merak sarmış; aruz vezni, hece vezni ve serbest vezinle olmak üzere aşağı yukarı her tarzda şiirler yazmıştır. Bunlara ilaveten hat sanatıyla ilgilenmiş ve bu hususta birçok eser vücuda getirmiştir. Bu yüzdendir ki ilim ve bilgiden uzak kalmış insanlara sitem eder. Şimdi bu şiirlerinden birkaç örnek sunalım.

Ey cehalet zulmeti içre kalan cahil kişi
Bu cehalet zulmetinden gayri kurtulman gerek
Sen seni arif bilirsin ama yok ilmin senin
Bi habersin ilm-u irfandan sana irfan gerek
Cahil u fasık ile dost olma, etme sohbeti
Müşkilin olsa danış o kimseye, kâmil ise
Ehl-i gaflet meclisinde durma, akılsen eğer
Arkadaşlık eyle daim, o kişi adil ise
Şekline, hem sözüne aldanma bu insanların
İtimat etme ona ki nefsine mail ise²³

“**Bir Alimin Vefatı**” adlı şiirinde ise ilim ve alimin önemine işaret ederken cehalet ve bilgisizliğin toplumsal acı sonuçlarına dikkat çekmeye çalışır:

Vefat-ı alimi alem değil heft asuman ağlar
Nebiler varisi öldü diye hur-u cinan ağlar

²² *Gönülden Gelen Sesler*, s.61-62.

²³ *Gönülden Gelen Sesler*, s.78.

Çekildi gitti ukbaya, ilim ehli bugün artık
Cehalet sardı dünyayı bütün halk-ı cihan ağlar
İlimsiz kaldı bu insan, bilinmez oldu din iman
Emir nehyi diyenler kalmadı, bu din iman ağlar
Medaris sedd ü bend oldu cehalet aldı dünyayı
Cehalet zulmeti içre kalan hep ins ü can ağlar
Vefat ı ehl-i irfan koydu bu halkı cehalette
Cihanı sardı fitne, bu fesad içte kalan ağlar
Namazlar cumalar ifsad olur kimse bunu bilmez
Yatar kalkar cemaatle, kılan hem kılmayan ağlar
Eğer kalmazsa alim, halk kalır böyle cehalette
Melek ağlar, felek ağlar bütün kevn ü mekan ağlar.²⁴

Bilgisizlikten kurtulmanın çaresini ilim sahibi kişilerle teşrik-i mesai yapmakta ve onların sohbetlerine katılmakta bulan hocamız, bu düşüncelerini de **"Meclis-i İrfan'a Gel"** adını koyduğu şiirinde şöyle terennüm eder:

Arif olmak ister isen, gel otur bu meclise
Kalma cahil adem isen meclis-i irfana gel
Meslis-i ilm ü edepten sen uzak olma sakın
Ara bul bu meclisi sen sohbet-i ihvana gel
Bir ibadettir Fıkıh meclisleri gel de otur
Var ise derd-i derunun derdine dermana gel
En büyük bir derdü illettir cehalet ademe
Derdine derman ara bu meclis-i Lokman'a gel
Fisebilillah cevahir dağıtır ehl-i ilim
Gayri sarrafta bulunmaz bu cevahirhane gel
Gel de gir derya-yı ilme, geç bu deryadan öte
İçmek istersen eğer ab-ı hayat, ummana gel²⁵

"Cehalet" adını taşıyan şiirinde ise aynı konuyla ilgili olarak şöyle der:

En büyük derd-i beladır bu cehalet ademe
Her rezalet, her sefahet hep cehaletten gelir
Hayrı şerri edemez tefrik, kişi cahil ise
Hakka isyana cesaret, hep cehaletten gelir
Haddini bilmez eder kavga dövüş cahil olan
Yok yere kin, bugz, adavet hep cehaletten gelir²⁶

²⁴ Gönülden Gelen Sesler, s.157.

²⁵ Gönülden Gelen Sesler, s.158-159.

c. Münacaat

Münacaat adlı şiirinde Cenab-ı Allah'a şöyle niyazda bulunur:

İlahi! Zatına gelmiş bu kemter
Niyaz eyler, rızanı almak ister
Cemal-i Pakini cenette göster
Beni senden, seni benden ayırma

Aynı şiirin son dördlüğünü “Hafız” mahlası ile şöyle tamamlar:

Bu hafız bir kulundur sana gelmiş
Durup bab-ı keremde boyun eğmiş
Tamamen gayriden ümidin kesmiş
Beni senden, seni benden ayırma²⁷

Hocamız Allah'a olan aşk ve muhabbetini şu münacatı ile ne güzel dile getirmiştir:

Ya Rabb cemalin şemine	Ümitsiz koyma da ağlat
Yanmak diler gönlüm benim	Beni aşkın ile çağlat
Daim hayalin bahrine	Bu dertten ver bana kat kat
Dalmak diler gönlüm benim	Beni maksuduma erdir
Aşkın ile çok yanayım	Devasız var mıdır dert
Nalan olup dolanayım	Dileksiz var mıdır fert
Andır sen hep anayım	Beni kapından etme red
Anmak diler gönlüm benim	Beni maksuduma erdir

Diğer bir şiirinde Cenab-ı Allah'ın varlığını, güç, kuvvet ve kudretini, onun iradesinin dışında bir yaprağın bile hareket edemeyeceğini tasvir eder:

Yerde gökte sensin ancak padişah	Her ne istersen yaparsın onu sen
Âlemin mabudu sensin ya ilah	Ol dedin mi var olur ne istesen

d. Dua ve Tevbe

Sığındım ilahi kapına geldim
Rahimim güvendim de sana geldim
Günahımı aldım divana geldim
Rahimsin ilahi, kime gidem ben ?
Bu yüzle kime iltica edem ben?
Günahım büyüktür bağışla rahm et
Kerimsin kerem kıl, suçumu affet
Sevap yok, hatam çok, hatamı setr et

²⁶ Gönülden Gelen Sesler, s.221.

²⁷ Gönülden Gelen Sesler, s.46-47.

Rahimsin ilahi kime gidem ben?
Bu yüzle kime iltica edem ben?²⁸

İlahi kapına geldim
Beni affeyle Allahım
İnandım, zatına geldim
Beni affeyle Allah'ım

Duyurma kimseye aybım
Kusurum sakla ey rabbim
Güvenir sana hep kalbim
Beni affeyle Allah'ım

Beni Ya Rabb hacil etme
Huzurunda rezil etme
O mahşerde zelil etme
Beni affeyle Allah'ım²⁹

Hocamız "**Azanlardan Etme Bizi**" adlı şiirinde Cenab-ı Allah'a şöyle dua eder:

Ey Allahım şaşanlardan,
Azanlardan etme bizi
Hem haddini aşanlardan
Sapanlardan etme bizi

Amentüye inanmamış
Mü'min, Müslüman olmamış
Hidayet yolun bulmamış
Olanlardan etme bizi

Hidayet yolunu koymuş,
Şeriatten uzak olmuş
Heva-i nefsine uymuş
Şaşanlardan etme bizi

Helal haramı bilmeyen
Haramlara helal diyen
Sana nankörlük eyleyen
Nankörlerden etme bizi

Diyor Nazlı dalalete,
Düşmüş girdab-ı zillilete
Yarabbi isyan gaflete
Dalanlardan etme bizi³⁰

Sana itaat etmeyen
Senin yoluna gitmeyen
Senin emrini tutmayan
Yamanlardan etme bizi

Oruç tutmaz, namaz kılmaz
Ezanlar okunur duymaz
Başını secdeye koymaz
Gafillerden etme bizi

Gözü vardır hakk'ı görmez
Nasihat et, kulak vermez
Ayağı mescide girmez
Cahillerden etme bizi

İki yüzlü münafıktan
Bizi Hıfz et sapıklıktan
Koru hem bu bataklıktan
Zalimlerden etme bizi

²⁸ Gönülden Gelen Sesler, s.84.

²⁹ Gönülden Gelen Sesler, s.86-87.

³⁰ Gönülden Gelen Sesler, s.119.

Hocamız “**Bizi Affet İlahi**” adlı şiirinde ise şöyle dua eder:

İlahi! ya İlahi, ya İlahi
Ümitsiz kulların sensin penahı
Kimin var haddi affetsin günahı

Medet ey padişahlar padişahı
Sana geldik bizi affet ilahi

İlahi kapına ihsana geldik
Seversin affı sen gufrana geldik
Günah işledik divana geldik
Medet ey padişahlar padişahı
Sana geldik bizi affet ilahi

İlahi zatını bir bilmişiz biz
Din-i İslam’a iman etmişiz biz
Sana imanımızla gelmişiz biz
Medet ey padişahlar padişahı
Sana geldik bizi affet ilahi

İlahi cürmümüzle sana geldik
Ümitsiz eyleme ihsana geldik
Rahimsin rahmeti rahmana geldik
Medet ey padişahlar padişahı
Sana geldik bizi affet ilahi

İlahi sana kulluk etmedik biz
Senin rabbi rızandan gitmedik biz
Neyi nehy eyledinse işledik biz
Medet ey padişahlar padişahı
Sana geldik bizi affet ilahi

İlahi ism-i azam hürmetine
Habibin Fahr-i Alem hürmetine
Nebiler hem veliler hürmetine
Medet ey padişahlar padişahı
Sana geldik bizi affet ilahi³¹

e. Hac

Hocamızın kutsal beldelere karşı büyük bir aşkı, sevgisi ve muhabbeti vardır. Bu nedenle Cenab-ı Allah kendisine defalarca Hac ve Umreye gitmeyi nasip etmiştir. En son bu yıl(2015) ilerlemiş yaşına rağmen yine bir Umre yapmıştır.

³¹ *Gönülden Gelen Sesler*, s.275-278.

Geldi yine mevsim-i hac
Durmaz yine ağlar gönül
Bu derde yok gayri ilaç
Durmaz yine ağlar gönül

Düşmek diler o yollara
Bata bata kumlara
Varmak diler o illere
Durmaz yine ağlar gönül

Gitmek diler peygambere
Yüzler süre ol makbere
Düştü gönül o servere
Durmaz yine ağlar gönül³²

O güzel Kabe'yi tavaf eylesem
Hacer-i Esved'e yüzümü sürsem
Mübarek Zemzem'i doyunca içsem
İçsem de ağlasam Kabe'ye karşı

Tırmana tırmana çıksam Hira'ya
Toprağını merhem yapsam yaraya
Eylesem niyazı yüce Mevla'ya
Mevla'ya yalvarsam Kabe'ye karşı

Çıksam Arafat'a rahmete batsam
Meş'ar-i harama gitsem de yatsam
Mina da şeytana taşları atsam
Atsam da ağlasam Kabe'ye karşı³³

Gidiyorlar hacılar
Gönüllerde sevinç var
Ey kardeşler, bacılar

Sağ-selamet gidiniz Medin'ye Mekke'ye
Bizden selam götürün o mübarek Ravza'ya

Hacılar lebbeyk desin
Dağ-u sahra inlesin
Arş-ı ala dinlesin (nakarat)

İçiniz kana kana
Zemzemi yana yana
Allahı ana ana (nakarat)

³² Gönülden Gelen Sesler, s.95.

³³ Gönülden Gelen Sesler, s.97.

Çıkınız Arafata
Rahmete bata bata
Yollarda yata yata³⁴ (nakarat)

Yarabbi şehir-i Mekke'ye
Doyamadım doyamadım
Baktım o güzel Kabe'ye
Doyamadım doyamadım.

Kabeye sürdüm yüzümü
Öptüm dahi Mültezem'i
İçtim mübarek Zemzem'i
Doyamadım doyamadım.

Vardım o güzel Kabe'ye
Durdum tavaf, Hervele'ye
Çıktım Safa'ya Merve'ye
Doyamadım doyamadım.³⁵

f. Hz. Muhammed(a.s) ve Medine sevgisini dile getiren şiirler

Koşma tarzında yazılmış şu dörtlükler Medine şehrine duyulan sevgi ve muhabbeti ne güzel dile getirir:

Göründü, Medine şehri göründü	Hidayet membarı şehir-i Medine
Sandım ki saadet dehri göründü	Gözüm sahabe devri göründü
Yayılmış kokuyor buy-i Muhammed	Göründü bu ilde şems-i hidayet
Baktım ki nübüvvet mührü göründü	Ufukta semanın bedri göründü
Boyanmış nurlara şehir-i Medine	Binlerce sahabe yatar bu ilde
O yeşil kubbenin hadri göründü	Koynunda ashab-ı bedri göründü
Gittikçe bu Yesrib iline doğru	Bu ildir menzil-i vahy-i ilahi
Baktıkça gözüm kadri göründü	Bu yerde Hüda'nın nasrı göründü ³⁶

Aruz vezniyle yazılmış bu naatında ise arzuhalini şöyle terennüm eder:

Ümmetinden bir günahkâr kapına gelmiş senin
Nice yıldır ateş-i hicranına yanmış senin
Boynunu eğmiş huzurunda şefaât bekliyor
Mücrimi mahrum bırakma lütfuna gelmiş senin

Bekliyor bab-ı keremde iltica etmiş sana
Kıl kerem biçare, rahm et yanına gelmiş senin
Sürme kapından bu abd-i kemterin etme hacil
Kara yüzle lütfuna, ihsanına gelmiş senin

³⁴ *Gönülden Gelen Sesler*, s.99-100.

³⁵ *Gönülden Gelen Sesler*, s.109.

³⁶ *Gönülden Gelen Sesler*, s.102.

Her ne denlü ru-siyahtır bu günahkâr ümmetin
Sen keremler kanısın, dergâhına gelmiş senin
Ta ezelden eylemiş tasdik seni ihlas ile
Sen Resul-i Kibriya'sın, zatına gelmiş senin³⁷

"Ey Resul-i Mücteba" adlı şiirinde Hz. Muhammed (s.a.v)'e olan aşk ve muhabbetini doğrudan kendisine hitaben şöyle dile getirir:

Ey Resul-i mücteba! Sen rahmet-i rahman mısın?
Ey Habib-i Kibriya! Sen zübde-i insan mısın?

Rahmetenlil aleminsin hem şefiul müznibin
Sen Muhammed Mustafa, dü aleme burhan mısın?

Ey hakikat madeni, ey din u iman mahzeni!
Ey ilm ü irfan membaı! Sen mekteb i irfan mısın?

Sana ümmidir diyen verdi sana ilm ü edep
Aleme oldun muallim, ilm ile umman mısın?

Kaplamıştı alemi zulm u cehalet küfr ü şirk
Gün gibi doğdun cihana, pertevi iman mısın ?

Nur-i veçhin seyredenler oldular hayran sana
Seni tasdik ettiler, sen aleme sultan mısın?³⁸

Yine aruz vezniyle yazılmış bir diğer naatı şerifinde alemlerin sultanına şöyle seslenir:

Sen Resulullahsın

Ben şehadet eylerim ki sen Nebiyullahsın
Zerre şüphem yok efendim sen Resullullahsın

Eyledim tasdik seni ben ta ezelden sıdk ile
Arz-ı iman eyledim ki sen Habibullahsın

Nur-i tevhidin cihanı kaplamış baştan başa
Sen kulub-i ehl-i imanın içinde mahsın³⁹

Nat-ı Şerif

Nur-i Vechin seyr edenler sana hayran oldular
Bir gören bin can ile yolunda kurban oldular

Kırdılar Lat'ı, Menat'ı, çaldılar yerden yere
Yıktilar puthaneyi hep ehl-i iman oldular

³⁷ Gönülden Gelen Sesler, s.108.

³⁸ Gönülden Gelen Sesler, s.125.

³⁹ Gönülden Gelen Sesler, s.128.

Meclis-i feyzden aldılar hakikat dersini
Cahil-u nadan iken hep ehl-i irfan oldular
Ehl-i gaflet bilmedi zatına isyan ettiler
Sana isyan eyleyenler ehl-i şeytan oldular⁴⁰

Ruhum Muhammed Mustafa

Ey canımın canı benim
Ey derde dermanım benim
Ey ali sultanım benim

Ruhum Muhammed Mustafa
Canım sana gelmek diler
Gönlüm seni görmek diler

Senden gönül ayrılmıyor
Sensiz yerinde durmuyor
İçten hayalin çıkmıyor (nakarat)

Sensiz cihanı neyleyem
Sensiz bu canı neyleyem
Ben kime halim söyleyem (nakarat)⁴¹

g. Kur'an'ı Kerim ve Hafızlık

Kendisi henüz 12 yaşındayken hafız olan hocamız, Kur'an eğitimine büyük bir önem vermiş ve hayatı kısmında yukarıda ifade edildiği gibi bin civarında hafız yetiştirmiş ve yaklaşık beş bin kişiye de Kur'an-ı Kerim öğretmiştir. Burada yeri gelmişken hocamızın başkasına naklederken bizatihi şahit olduğum ve yakın zamanda tekrar sorarak teyit ettirdiğim çok önemli bir anekdotunu da sizlerle paylaşmak istiyorum. Hocamız henüz genç yaşındayken Diyarbakır'ın meşhur tarikat şeyhlerinden Şeyh Tahir Efendi adlı zatın yanına giderek tarikatına intisap etmek istediğini söyler. Ancak çok ilginçtir ki tarikat şeyhi, "Hafız senin tarikatın Kur'an'dır." diyerek bu teklifi kabul etmez. Bunun üzerine hocamız kendisini tamamen Kur'an hizmetine vererek tabiri caizse "Kur'an Tarikat'ı" ya da "Kur'an Ekolü" diyebileceğimiz tarzda çalışmalarını sürdürmüştür. Şimdi onun Kur'an-ı Kerim ve Hafızlık ile ilgili şiirlerinden birkaç örnek sunalım:

Hazret-i Kur'an

Hidayet membaı nur-i mübindir Hazret-i Kur'an
Sıfat-ı zat-ı Rabbul alemindir Hazret-i Kur'an

⁴⁰ Gönülden Gelen Sesler, s.133.

⁴¹ Gönülden Gelen Sesler, s.138-139.

Getirmiş Levh-i mahfuzdan Cenab-ı Ahmed'e Cibril
O bir derya'yı umman-ı zemindir Hazret-i Kur'an

Sırat-ı müstakimdir, cümle ahkâma adalettir
Bütün insanlara habl-i metindir Hazret-i Kur'an

Ona her kim uyarısa du cihanda kadri alidir
O bir envar-ı zikr-i zakirindir, Hazret-i Kur'an

O bir muhbir-i sadıktır, derse Hakk'ı natıktır
Mu'in u destgir-i müslimindir Hazret-i Kur'an⁴²

Kur'an'a olan bağlılığı ve aşkı hocamıza şu beyitleri terennüm ettirmiştir.

Kur'an-ı Azimüş-Şan

Önünde ebkem olmuştur bütün alim, hatip, şair
Çözülmez bir muammadır bu Kur'an-ı Azimüşşan
Onun her lafzı dolmuştur nice esrar-ı hikmetle
Onun manası deryadır bu Kur'an-ı Azimüşşan

Yazılmaz yazmak isterse beşer, cin benzerin asla
Kusurlardan müberradır bu Kur'an-ı Azimüşşan
Bütün elfazını Cibril getirmiş Hakk Teala'dan
Muharreften müberradır bu Kur'an-ı Azimüşşan⁴³

Hafızlar hem Kur'an'ın canlı muhafızları hem de onun bülbülleridir. Zaten kendisi de bir kurra hafız olan ve yüzlerce hafız yetiştiren hocamız, aşağıdaki şiirinde onları anlatır:

Hafızlar

Eşref-i ümmet olanlar hafız-ı Kur'an olur
Hafız-ı Kur'an olanın hafızı, Kur'an olur
Kim Kelamullah'ı ezber eylese Allah için
Hamisi Allah olur, hem nail-i ihsan olur

Amil oldukça kişi Kur'an ile Kur'an ona
Hem kabirde, hem haşirde yar olur yaran olur
Tabi-i Kur'an olan bulmuş hidayet yolunu
Vakıf-ı mana olanlar alim ü irfan olur

Kim Kelamullah'a hürmet eylese hürmet bulur
Herkes mahbub olur, o canlara canan olur
Kim ki hürmet eylemez, etmez amel ahkam ile
Fasık u facir olur o Halık'a düşman olur
Emr-i Kur'an'ı tutup yapmak gerek her mü'mine

⁴² Gönülden Gelen Sesler, s.161.

⁴³ Gönülden Gelen Sesler, s.162.

Yoluna gidenlerin her derdine derman olur
Rah-ı Kur'an-dan ayırma ya ilahi Hafız'ın
Kim okur hem okutur, o sahib-i iman olur⁴⁴

h. Tarikat-Dervişlik

Tarikat adıyla hizmet etmeye çalışanlardan bir kısmını yeterli dini bir altyapısı olmadığı için müritlerine İslam'a aykırı bir takım bir takım bilgiler sunduklarını ifade ederek o kişilere sitemini şöyle dile getirir:

Ey Derviş

Tarike intisab ettim deyip de yatma ey derviş
Beni kor cennete mürşid deyüp aldanma ey derviş

Baban peygamber olsa kurtaramaz seni tufandan
Sana mürşid şefaet eyleyecek sanma ey derviş

Eğer gönlünde varsa zerrecik kibr-ü riya bil ki
Kabul olmaz ibadetler riyakâr olma ey derviş

Şeriatla amel etmezse mümin, olamaz derviş
Şeriatsız tarikat var diye inanma ey derviş

Hased,kin, buğz, adavet gösterişten kalbini pak et
Sakin kimseye su-i zan edip hor bakma ey derviş

Tehalluk eyle ahlak-ı Resul-i Kibriya ile
Yolundan Hazreti Peygamberin ayrılma ey derviş

Bunu böyle demiştir ehl-i irfan Nazlı'dan bilme
Veli olsan dahi ehl-i gururdan olma ey derviş⁴⁵

i. Zararlı Alışkanlıklar(Sigara)

Zararlı alışkanlıkların başında sigara gelir. Çünkü bütün kötü alışkanlıklar onunla başlar. Ancak alenen içilebildiği için bu zarar çok bilinmemektedir. İşte hocamız aşağıdaki şiirlerinde bu konuya dikkat çekmektedir.

Tütün içmenin zararları

Ey benim genç kardeşim eyle hazer içme tütün
Ağzına alma zehirdir mahv eder içme tütün

Nefsine vur bir tokat eyle inat uyma ona
Gençliğin hem sağlığın berbat eder içme tütün

Kim bunu içti ise nefret nedamet eyledi
Gördü o bundan nice türlü zarar içme tütün

⁴⁴ Gönülden Gelen Sesler, s.168-169.

⁴⁵ Gönülden Gelen Sesler, s.232-233.

Kendisi pis, lezzeti pis, kokusu pis, pis de pis
Öyle pis ki kokusu iştah keser içme tütün
Dinimiz de men eder böyle muzir pis işleri
Hem de israftır, haramdır mal gider içme tütün
Akil isen bu gibi pis işlere olma yakın
Zerrece bir faydası yok ey peder içme tütün⁴⁶

Sigaranın zararları

Alimi, cahili,kadını, erkeği	Yazıktır malına, yakma boşuna
Büyüğü küçüğü içer sigara	Acı sen canına hem kuruşuna
Cebinde para yok alsın ekmeği	Hoş değil gitse de senin hoşuna
Nice fakirler de içer sigara	Nice kadınlar da içer sigara
Derviş de sofı da içer tütünü	Ne çıkar dumanı üfür de üfür
Müptela tütüne halkın bütünü	İşin yoksa artık öksür ha öksür
Faydası nedir ki içerler bunu	Öksüre öksüre yollara tükür
Nice tabipler de içer sigara	Nefes boruların tıkar sigara
Mü'min de durmadan çeker dumanı	Besmele çekilmez içerken bunu
Dumanla kirletir nur-i imanı	Hamd ü şükr edemez içen tütünü
Bir de bu ağızla okur	Kur'an'ı İçerler ekseri helada onu
Nice hafızlar da içer sigara	Heladan daha pis kokar sigara
Gel ey genç kardeşim dinle sen beni	
İllete mübtela etme sen seni	
Bilene bir sor da al sen dersini	
Nazlı der sakın ha içme sigara ⁴⁷	

IV. Sonuç

Bu bildiride, H. Abdullah Nazırlı'nın Latin harfleriyle basımı gerçekleştirilen eserlerinden sadece iki tanesinin tanıtım ve tahlili yapılmaya çalışılmıştır. Eserlerin ayrıca farklı perspektiflerden derinlemesine incelenmesinin tebliğin sınırlarını aştığından sadece eserlerde geçen önemli başlıklar üzerinde ancak durulabilmektedir. Özellikle "Gönülden Gelen Sesler" adlı şiir kitabının edebi açıdan ayrıca tahlil edilmesi için uzmanlarına aittir.

Elazığ'ın yetiştirdiği ve halen hayatta olan H. Abdullah Nazırlı hocamızın Osmanlıca el yazısıyla yazılmış 99 civarında eserinin mevcut olduğunu yukarıda belirtmiştik. Her birisi birer hazine değerinde olan bu eserlerin ilgili bilim adamlarınca ele alınarak günümüz insanının istifadesine sunulması büyük bir önem arz etmektedir.

⁴⁶ Gönülden Gelen Sesler, s.234.

⁴⁷ Gönülden Gelen Sesler, s.236-237.

KAYNAKLAR

- Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Nşr. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, Çağrı Yay. İstanbul 1992.
- Ebu Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistânî (275/889), *es-Sünen*, I-V, Nşr. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- Güleç, İsmail; Çelik, Seda ve Demirhan, Buket, “Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme”, Sakarya University Journal of Education, 2/3(Aralık-December) 2012.
- el Acluni, İsmail b.Muhammed, *Keşf'ül Hafa*, C.I, Beyrut1351.
- Müslîm, Ebu'l-Hüseyin Müslîm b. Haccâc (v. 261/ 875), *el-Câmi 'u's-Sahih*, I-III, Nşr. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, Çağrı Yay. İstanbul 1992.
- Nazırlı, H.Abdullah, *Büyüklerden Öğütler*, Matsan Ofset Matbaacılık İnş. Gıda. San. Tic. Ltd. Şti., Elazığ 2006.
- Nazırlı, H.Abdullah, *Gönülden Gelen Sesler*, TDV., Elazığ Şubesi Yayınları No:14, Elazığ 2002.
- Nazırlı, H.Abdullah, *Nefsime Nasihatlerim*, Önder Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara 2013.
- Sürgeç, Celal, “Hafız Abdullah Nazırlı Efendi”, Diyanet Aylık Dergi, Sayı: 261, Ankara, Eylül 2012.
- Tirmîzî, Muhammed b. İsa (279/ 892), *es-Sünen*, I-V, Nşr. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, Çağrı Yay., İstanbul 1992.